

פירוש ר' יוסף בן שלמה אלפואל לשיר השירים

הוצאה לאור של פירוש פילוסופי לשיר השירים מהמאה הי"ג – מבוא
ומהדורה

ד"ר יוסי מרציאנו

דוא"ל y_m@macam.ac.il

מכללת יעקב הרצוג להכשרת מורים גוש עציון
תשע"א 2010-2011

רקע למחקר

ר' יוסף בן שלמה אלפואל, חי בעיר הואסקה שבספרד בראשית המאה הי"ג. יש לנו מקורות בודדים הקשורים בתולדותיו. תעודה המספרת על התיישבות אביו בהואסקה, ציטוט משמו בספר "בעל כנפיים" שמתוארך לסוף המאה הי"ב או לשנים הראשונות של המאה הי"ג, וחתמתו על כתב החרם של קהילות ארגון, בפולמוס על כתבי הרמב"ם בשנת 1232. ככל הנראה פירושו של אלפואל לשיר השירים נכתב בעשור הראשון למאה הי"ג.

פירושו של אלפואל הוא הפירוש הפילוסופי השלם השני (מהידועים לנו) שנכתב לשיר השירים. הוא נכתב לאחר הפירוש של ר"י אבן עקנין אשר נכתב בסוף המאה הי"ב, וככל הנראה הוא לא הכיר אותו. הוא קדם לפירושיהם של ר' משה אבן תיבון, ופרשנים אחרים מן המאה הי"ג. יצירתו היא עצמאית וקוהרנטית. רעיונות ופירושים שהובאו אצל אלפואל, ונזכרו פעמים רבות בפירושים אחרים, היו מקוריים בתקופתו ונראה שנכתבו לראשונה בפירושו. הוא משתמש בכלים ובסמלים שהרמב"ם הוריש מבחינת הפרשנות, אך מהבחינה הפילוסופית הוא לא היה תלוי בו ופנה אל המקורות המובהקים של הספרות האריסטוטלית. לצד ספרות חז"ל ובעיקר ספר שיר השירים רבה, כתבי הרמב"ם, וספרי הדקדוק של אבן ג'נאח משתמש אלפואל גם ב"ספר השיר" לאלפאראבי, הביאור הקצר לספר הנפש של אבן רשד, אגרת אבן רשד בשכל, וספר השמים והעולם.

הוצאת פירושו של אלפואל לאור יש בה משום תרומה חשובה לפרשנות המקרא בכלל ולפרשנות המקרא הפילוסופית בייחוד.

ביבליוגרפיה נבחרת

כתבי יד

כתב יד קיימבריג' Add.1742. [17497], דפ' א2-א16.

כתב יד ותיקן Ebr. 250 [301], דפ' 43-א-62.

כתב יד מינכן- ספרית מדינת בווריה Hebr.56 [1637], דפ' 239-א-264.

אפרים אלימלך אורבך, "דרשות חז"ל ופירושי אוריגנס לשיר השירים והויכוח היהוד-הנוצרי",
תרביץ ל (תשמ"א), עמ' 148-170.

יוסף דנה, "נוסח עברי לתורת השיר של אלפאראבי לטודרוס בן משולם הטודרוסי" דארנא [مجلة]
חיפה: كلية اعداد المعلمين العرب 56-70.

ר' יוסף אבן עקנין, התגלות הסודות והופעת המאורות- פירוש שיר השירים (מהדורת: אברהם
שלום הלקין) ירושלים תשכ"ד.

דב ולפיש, "ביבליוגרפיה מוערת של הפרשנות היהודית על שיר השירים מימי הביניים", ספר
זיכרון לשרה קמין, ירושלים תשנ"ד, עמ' 518-571.

שלום רזנברג, "הפרשנות הפילוסופית לשיר השירים- הערות מבוא", תרביץ נ"ט (תש"ן), עמ' 133-
151.

חיים שירמן, השירה העברית בספרד ובפרובאנס, ירושלים תשל"א- תשל"ב.

אפרים תלמג', "הפרשנות הנוצרית בימי הביניים וזיקת הגומלין בינה לבין הפרשנות היהודית",
בתוך: מ' גרינברג, פרשנות המקרא היהודית, ירושלים תשמ"ג, עמ' 101-112.

Jon Whitman (ed), *Interpretation and Allegory*, Leiden 2000

Vicente Cantarino, *Arabic Poetics in the Golden Age*, Leiden 1975.

James T. Robinson, *Samuel Ibn Tibbon's Commentary on Ecclesiastes*, Harvard
University, Cambridge 2002, Volume 2.

عبد الرحمن بدوي, ارسطوطليس فن الشعر, مع الترجمة العربية القديمة وشرح الفارابي وابن سينا وابن رشد,
بيروت 1953.